

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมได้มีขึ้นในประเทศไทยเป็นเวลายาวนานร้อยปีมาแล้ว โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสภาพดินฟ้าอากาศซึ่งเหมาะแก่การเลี้ยงไหมได้ตลอดปี สามารถเลี้ยงไหมได้จำนวนมากครั้งกว่าสภาพดินฟ้าอากาศของประเทศญี่ปุ่นและเกาหลี อีกทั้งยังได้เปรียบในด้านค่าจ้างแรงงานอีกด้วย ทำให้ต้นทุนการผลิตไหมไม่สูงนัก แต่วิธีการเลี้ยงไหมยังไม่พัฒนาไปเท่าที่ควร กล่าวคือเกษตรกรยังนิยมเลี้ยงไหมพันธุ์พื้นเมืองกันมาก ไหมพันธุ์พื้นเมืองเป็นพันธุ์ไหมที่ให้ผลผลิตต่ำและมีเปอร์เซ็นต์เส้นใยต่ำมาก ทำให้ขายรังไหมไม่ได้ราคา นอกจากจะนิยมเลี้ยงไหมพันธุ์พื้นเมืองแล้ว เกษตรกรยังผลิตไหมเอง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรคไหมแพร่ระบาดมากขึ้น โดยเชื้อโรคจะติดไปในไข่หรือติดต่อทางกรรมพันธุ์ ทำให้เปอร์เซ็นต์ของการเลี้ยงให้รอดตายต่ำ ประกอบกับการปลูกสวนหม่อนมีขนาดเล็กภายในบริเวณบ้านไม่มีการปรับปรุงให้ผลผลิตใบหม่อนมีคุณภาพดีจึงผลให้ผลผลิตเส้นใยของรังไหมไม่สม่ำเสมอ และให้ผลผลิตเพียง ๑ ใน ๓ ของไหมพันธุ์ลูกผสม

กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย จึงได้จัดทำโครงการเร่งรัดการผลิตและจำหน่ายไหมในนิคมสร้างตนเองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้น แล้วส่งเสริมให้สมาชิกนิคมปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมตามวิธีการแผนใหม่ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมญี่ปุ่น อันเป็นการป้องกันและกำจัดโรคกล่าวคือทำให้เกษตรกรเลิกผลิตไหมขึ้นเอง เพราะเกษตรกรไม่สามารถผสมพันธุ์ไหมพันธุ์ลูกผสม ตรวจสอบโรคไหมได้ด้วยตนเอง จึงต้องหันมารับไหมพันธุ์ลูกผสมจากราชการที่ให้ผลผลิตสูง เปอร์เซ็นต์เส้นใยสูง มีเปอร์เซ็นต์เลี้ยงรอดตายสูงและรังไหมขายได้ราคาดีกว่ารังไหมพันธุ์พื้นเมือง

นอกจากจะส่งเสริมให้สมาชิกนิคมฯ เลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมญี่ปุ่นแล้ว ยังได้นำเทคนิคการเลี้ยงไหมแผนใหม่ไปสู่สมาชิกนิคมฯ ด้วย โดยสมาชิกนิคมฯ จะต้องผ่านการอบรมการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมแผนใหม่ ซึ่งต้องอาศัยวิชาการ (Technology) และการดูแลเอาใจใส่ในการเลี้ยงไหมอย่างใกล้ชิด สมาชิกนิคมฯ จึงจะผลิตรังไหมดิบ (Raw Cocoon) ได้มีคุณภาพดี

โครงการเร่งรัดการผลิตและจำหน่ายใหม่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่า สมาชิกนิคมฯ จำนวน ๑,๕๐๐ ครอบครัว หรือประมาณ ๑๐,๐๐๐ คนใน ๑๐ นิคมสร้างตนเองจะได้รับผลประโยชน์จากโครงการในระยะเวลา ๕ ปี (พ.ศ.๒๕๒๐ - ๒๕๒๔) คือ สมาชิกนิคมฯ ได้รู้จักเทคโนโลยีทางการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแผนใหม่และยึดถือเป็นอาชีพรอง เพื่อจะได้มีรายได้สุทธิต่อปีเพิ่มขึ้นเฉลี่ยครอบครัวละ ๑๒,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท โครงการนี้ได้รับความเห็นชอบจากองค์การวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา (USAID) รัฐบาลไทยได้ลงนามกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาตามข้อตกลงร่วมกันเมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้กู้เงินจำนวน ๒.๖ ล้านดอลลาร์ หรือ ๕๒ ล้านบาท โดยให้รัฐบาลไทยใช้คืนภายใน ๕๐ ปี มีระยะปลอดหนี้ ๑๐ ปี ดอกเบี้ยร้อยละ ๒ ต่อปีสำหรับ ๑๐ ปีแรก และร้อยละ ๓ ต่อปีในระยะต่อไป เงินจำนวนนี้รัฐบาลไทยได้มอบหมายให้กรมประชาสัมพันธ์และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรร่วมกันรับผิดชอบโดยรับไปดำเนินการฝ่ายละ ๒.๖ ล้านบาท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาถึงต้นทุนการผลิตรังไหมในนิคมสร้างตนเองที่ได้รับการส่งเสริมตามโครงการเร่งรัดการผลิตและจำหน่ายใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจะศึกษาถึงอัตราผลตอบแทนของการผลิตตามวิธีการแผนใหม่ ตลอดจนปัญหา อุปสรรคและวิธีการแก้ไขปัญหา โดยมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

๑. ศึกษาเกี่ยวกับสภาพโดยทั่วไปของการทำสวนหม่อนแผนใหม่และการเลี้ยงไหมแผนใหม่ ซึ่งได้แก่ การจัดเตรียมแปลงหม่อนสำหรับการเลี้ยงไหม การวางแผนการเลี้ยงไหมแผนใหม่ เป็นต้น

๒. ศึกษาถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ ของการเลี้ยงไหมและการบริหารโครงการ

๓. ศึกษาถึงลักษณะการลงทุน ต้นทุนการผลิต รายได้จากการขายรังไหม กำไรขาดทุน

และอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน

๔. ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมของโครงการ

ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่กิจกรรมของการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมแผนใหม่ให้แพร่หลาย และมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยยิ่งขึ้นในอนาคต

ขอบเขตการวิจัย

เขตพื้นที่ทำการสำรวจและวิจัย ได้กำหนดทำการสำรวจและวิจัยที่นิคมสร้างตนเอง ลำโดมใหญ่ ตำบลเมืองเดช อําเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี และนิคมสร้างตนเองคำสร้อย ตำบลนิคมคำสร้อย อําเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นนิคมฯ เขตพื้นที่ของโครงการ สำหรับระยะเวลาที่ออกทำการสำรวจเพื่อการวิจัยใช้เวลาระหว่างเดือนตุลาคม และเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕

การวิจัยในเรื่องนี้เป็นการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการลงทุน ต้นทุนการผลิต ปริมาณผลผลิต รายได้ ตลอดจนวิธีการจำหน่าย อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนปลูกหม่อนและ เลี้ยงไหมแผนใหม่ รวมทั้งแนวโน้มของการลงทุน ข้อมูลจะได้จากการสอบถามสมาชิกนิคมฯ ที่ ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมแผนใหม่ ซึ่งเป็นสมาชิกที่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงไหมระดับต่างๆ กัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. จากข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตไหม และอัตราผลตอบแทนจะสามารถทำให้ทางราชการแนะนำผู้ที่มีความสนใจ หรือผู้ที่มีความต้องการจะลงทุนในโครงการ ใช้เป็นข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ
๒. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับส่วนราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องใช้ในการพิจารณาทางนโยบายส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิกนิคมสร้างตนเอง
๓. เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่น ๆ ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาให้สินเชื่อและรับชำระหนี้จากสมาชิกนิคมฯ
๔. เพื่อให้เป็นแหล่งข้อมูลแก่นักวิชาการที่มีความสนใจในการทำสวนหม่อนและเลี้ยงไหมแผนใหม่

วิธีการศึกษาค้นคว้าและวิจัย

การศึกษาค้นคว้าและวิจัยจะได้จาก

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการสัมภาษณ์สมาชิกนิคมฯ โดยตรง

โดยใช้แบบสอบถาม และจากการสัมภาษณ์ผู้ควบคุมโครงการนิคมสร้างตนเอง ๒ แห่งคือ นิคมสร้างตนเองลำโดมใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี และนิคมสร้างตนเองคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เข้าฟังการฝึกอบรมที่ศูนย์วิจัยและอบรมไหมนครราชสีมา รุ่นที่ ๔๕ ระหว่างวันที่ ๒๖ กรกฎาคม - ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ และได้ติดตามคณะผู้ตรวจสอบโครงการเยี่ยมนิคมระหว่างวันที่ ๕-๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ เยี่ยมนิคมบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ กับนิคมปราสาท จังหวัดสุรินทร์ และระหว่างวันที่ ๕-๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ เยี่ยมนิคมเชิงพิณ นิคมโนนสัง จังหวัดอุดรธานี กับนิคมโพธิ์สัย จังหวัดหนองคาย ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคของนิคมอื่น ๆ ประกอบการศึกษาด้วย

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยศึกษาจากเอกสาร รายงาน หนังสือของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย, กรมวิชาการ เกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี องค์การวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา (USAID) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร คณะกรรมการส่งเสริมสินค้าไหมไทย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมและเอกสารของเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีของนิคมสร้างตนเองทั้ง ๒ แห่ง

ลักษณะท้องถิ่นที่ทำการศึกษ

เนื่องจากลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมของนิคมฯ ที่เป็นตัวอย่างในการศึกษานี้แตกต่างกันออกไป และมีผลกระทบต่อการศึกษาและเลี้ยงไหมแผนใหม่ ดังนั้นจึงน่าที่จะได้ทำความเข้าใจกับลักษณะท้องถิ่นที่ทำการศึกษเสียก่อน จะได้เป็นพื้นฐานในการเข้าใจข้อมูลตลอดจนเงื่อนไขต่าง ๆ ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

๑. นิคมสร้างตนเองลำโดมใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๑ สภาพภูมิศาสตร์ นิคมฯลำโดมใหญ่ ได้จัดตั้งขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เพื่อช่วยเหลือนราษฎรที่เป็นคอมมิวนิสต์กลับใจได้เข้าอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ของนิคมฯ ซึ่งตั้งอยู่สองฟากทางหลวงสายเดชอุดม-บุณฑริก บนพื้นที่ฝั่งขวาของลำโดมใหญ่ ท้องที่ตำบลเมืองเดช อำเภอดุสิต จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ประมาณ ๒๕๑ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๕๑๒๕ ไร่ ที่ทำการนิคมฯ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดอุบลราชธานี ๔๕ กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอดุสิต ๔ กิโลเมตร

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสลับเนิน มีลำห้วย ลำธาร และหนองน้ำขนาดเล็กเป็นบางแห่ง แต่ในฤดูแล้งน้ำจะแห้ง ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย และเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ พื้นที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม เหมาะแก่การปลูกข้าวมากกว่าการปลูกหม่อนซึ่งชอบที่ดินดอน

๑.๒ สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

นิคมฯจัดสรรที่ดินให้กับสมาชิกนิคมครอบครัวละ ๑๔ ไร่ เป็นที่ทำกิน ๑๓ ไร่ และที่อยู่อาศัย ๒ ไร่ โดยจัดสรรในรูปแบบหมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิกได้รับจัดสรรทั้งสิ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ จำนวน ๗๓๓ ครอบครัว แบ่งเป็น ๖ หมู่บ้าน

การประกอบอาชีพของสมาชิกนิคมฯส่วนใหญ่คือการทำนาข้าว ดังจะเห็นได้จากตารางพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกทำการเกษตรปี ๒๕๒๕ ตารางที่ ๑.๑ อาชีพที่รองลงมาได้แก่การปลูกพืชไร่เช่น ปอ ถั่วลิสง มันสำปะหลัง ถั่วเขียว ข้าวโพด เป็นต้น การปลูกพืชยืนต้นเช่นมะนาว มะพร้าว น้อยหน่า ละมุด มะกรูด และผลไม้อื่น ๆ การเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ เป็ด ไก่ สุกร นอกจากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมตามโครงการเร่งรัดการผลิตและจำหน่ายไหมแล้ว สมาชิกยังมีอาชีพรับจ้างเผาถ่านและค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ

ตารางที่ ๑.๑ แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าวและพืชไร่จำแนกตามพืชที่ปลูก ของนิคมฯ ลำโคมใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี

ลำดับที่	ชื่อพืช	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิตต่อไร่ (กก./ไร่)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่ารวม (บาท)
๑	ข้าว	๗,๓๐๐	๓๕๐	๒,๕๕๕	๗,๖๖๕,๐๐๐.-
๒	ปอ	๒,๘๘๐	๓๐๐	๘๖๗	๔,๓๓๔,๐๐๐.-
๓	มันสำปะหลัง	๑๖๐	๖๕๐	๑๐๔	๖๒,๔๐๐.-
๔	ถั่วลิสง	๑๐	๓๕๐	๓.๕	๑๗,๕๐๐.-
	รวม	๑๐,๓๖๐		๓,๕๒๙.๕	๑๒,๐๗๙,๙๐๐.-

ที่มา : สรุปผลการดำเนินงานประจำปีของนิคมฯ ลำโคมใหญ่ปี ๒๕๒๕

นอกจากโครงการเร่งรัดการผลิตและจำหน่ายใหม่แล้ว นิคมฯ ลำโคมใหญ่ยังมีโครงการอื่นอีก ๒ โครงการในนิคมฯ คือ

- ก. โครงการพัฒนาการเกษตรไทย-เยอรมัน
- ข. โครงการพัฒนาสังคม-และพัฒนาเด็ก

๒. นิคมสร้างตนเองคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

๒.๑ สภาพภูมิศาสตร์

นิคมฯ คำสร้อย จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๔ เพื่อจัดสรรที่ดินให้ราษฎรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือมีแต่เพียงเล็กน้อยไม่พอแก่การครองครอง เพื่อประกอบอาชีพในการเกษตรกรรมหรือหลบภัยจากผู้ก่อการร้าย นิคมฯ ตั้งอยู่สองข้างถนนขยางูร (อุบลราชธานี-นครพนม) เริ่มตั้งแต่กิโลเมตรที่ ๑๓๒-๑๔๐ มีพื้นที่ประมาณ ๑๒๓,๗๕๐ ไร่ อยู่ในเขตท้องที่ตำบลนิคมฯ คำสร้อย ตำบลนาออก ตำบลโชคชัย ตำบลกกแดง อำเภอนิคมคำสร้อย ที่ทำการนิคมฯ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดมุกดาหาร ๒๗ กิโลเมตรเศษ อยู่ห่างจากจังหวัดนครพนม ๑๓๕ กิโลเมตรเศษ และอยู่ห่างจังหวัดอุบลราชธานี ๑๓๘ กิโลเมตร ภูมิอากาศของนิคมฯ คำสร้อย อุณหภูมิอาจจะสูงถึง ๓๓ องศาเซลเซียส ในฤดูร้อน

สภาพพื้นที่ของนิคมฯ เป็นที่ราบสูง มีลำห้วยไหลผ่านบ้างเป็นบางแห่ง แต่ไม่มีน้ำขังอยู่ตลอดปี นอกจากลำห้วยแล้วนิคมฯ ยังอยู่ใกล้อ่างเก็บน้ำห้วยขี้เหล็กของกรมชลประทาน มีคลอง น้ำไหลผ่านที่ดินของสมาชิกเป็นบางเขต ทำให้สมาชิกสามารถปลูกพืชได้ตลอดปีที่คลองส่งน้ำผ่าน ดินเป็นดินปนทราย พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ในเกณฑ์ดี

๒.๒ สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

นิคมฯ จัดสรรที่ดินให้กับสมาชิกนิคมฯ แบบหมู่บ้านครอบครัวละ ๑๔ ไร่ ที่ทำกิน ๑๖ ไร่ และที่อยู่อาศัย ๒ ไร่ มีจำนวน ๘๕๔ ครอบครัว และจัดแบบเรียงรายครอบครัวละ ๒๔ ไร่ มีจำนวน ๘๘๑ ครอบครัวรวมแบ่งออกเป็น ๑๗ หมู่บ้าน ๑๗ เขต

อาชีพหลักของสมาชิกนิคมฯ คือทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และค้าขาย พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการปลูกข้าว ดังจะเห็นได้จากพื้นที่ที่ทำการเกษตรปี ๒๕๒๕ ตารางที่ ๑.๒

ตารางที่ ๑.๒ แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าวและพืชไร่จำแนกตามพืชที่ปลูก ของนิคม ฯ

คำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

ลำดับที่	ชื่อพืช	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิตต่อไร่ (กก./ไร่)	ปริมาณ	มูลค่า (บาท)
๑	อ้อย	๔,๔๔๐	๘,๐๐๐	๔๔,๓๒๘ ตัน	๒๔,๓๘๑,๔๐๐
๒	ข้าว	๑๑,๔๑๔	๓๐๐	๓,๓๓๑ เกวียน	๘,๓๒๗,๔๐๐
๓	มันสำปะหลัง	๓,๑๑๔	๒,๔๐๐	๗,๗๓๐ ตัน	๓,๐๙๒,๐๐๐
๔	ถั่วลิสง	๗๒๑	๒๐๐	๑๔๔ ตัน	๑,๐๐๘,๐๐๐
๕	ปอ	๑,๒๕๐	๑๘๐	๒๒๕ ตัน	๙๐๐,๐๐๐
๖	ฝ้าย	๖๕	๒๑๐	๑๔ ตัน	๑๖๘,๐๐๐
รวม		๒๒,๑๙๔			๓๗,๘๗๕,๘๐๐

ที่มา : สรุปผลการดำเนินงานประจำปีของนิคม ฯ คำสร้อยปี ๒๕๒๕

จากการสัมภาษณ์ปรากฏว่าสมาชิกนิคมฯคุ้นเคยกับการว่าจ้างแรงงาน และการลงทุนแบบใหม่ เช่น การปลูกอ้อย และการเลี้ยงหมู แต่ผิดหวังจากการลงทุนดังกล่าว เพราะผลผลิตราคาต่ำมาก เช่นอ้อยราคาตกจากตันละ ๖๐๐ บาท เหลือตันละ ๓๕๐ บาท มันสำปะหลังราคาไร่ละ ๑,๒๐๐ บาท เหลือราคาเหมาไร่ละ ๔๐๐ บาท ปอเดิมเคยขายกิโลกรัมละ ๖ บาท เหลือราคากิโลกรัมละ ๔.๕๐ บาท ทำให้เกษตรกร มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงงานเอาเปรียบมาก จึงสมัครเข้าร่วมโครงการเร่งรัดการผลิตและจำหน่ายใหม่มากขึ้นทุก ๆ ปี

นอกจากโครงการเร่งรัดการผลิตและจำหน่ายใหม่แล้ว นิคมฯ คำสร้อยมีโครงการอีก ๓ โครงการในนิคมฯ คือ

- ก. โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ
- ข. โครงการพัฒนาการเกษตรไทย-เยอรมัน
- ค. โครงการเร่งรัดจัดที่ดินในนิคมสร้างตนเองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

